Natura polivalentă a Nonei în drama *Tulburarea apelor,* de Lucian Blaga

Emilia IVANCU

Nona este o figură feminină tipică structurii arhetipale a femininului promovat de Lucian Blaga în dramaturgia sa, manifestând un amestec de divin şi diabolic, de angelitate şi luciferism, fiind un factor de tulburare în spaţiul figurilor masculine. Dumitru Micu afirmă că „Demonia intră în constituţia mai tuturor eroinelor teatrului blagian, de la Zemora «cea tânără şi sălbatică», ce iese, ispititoare, în calea lui Zamolxe, până la Ana, soaţa lui Noe, frecventată de Nefârtate" (Micu 1967 : 29). În jocul ei ademenitor, incitant, de tulburare a minţilor Popii, ea singură se descrie a fi „oaspe viclean,/oaspe vechi,/oaspe cu gânduri ascunse". Popa o numeşte dezmierdător când „*copil*", când „*nebuno*", când „*dracu*", ea manifestând tot atâtea aspecte ale feminităţii : femeia-copil, femeia-diavol, femeia-ispită, femeia-înger, fiind cu atât mai complexă cu cât disponibilitatea ei de histrionizare şi camuflare este mai evidentă. Chiar actul de lepădare a cojocului, când rămâne asemenea unei flăcări roşii care ia minţile Popii, este, până la urmă, un act de dezvelire a unei alte faţete a personalităţii; devine din ciobăniţă manifestare directă a ideii de eros. Nona atrage prin toată fiinţa ei, prin gest şi prin joc, prin cuvinte şi prin ironia ei răutăcioasă, fiind în acelaşi timp fiinţă carnală, uşor de atins, femeie menită să dorească şi să trezească dorinţa, dar şi iluzie sau, mai mult, imagine arhetip de identificare cu mama-natură, izvor de viaţă primordială : „Şi dacă m-ai dorit – de ce?/Fiindcă sunt gând sau…/Fiindcă sunt stea păcătoasă de carne vie/şi de os neastâmpărat?/Fiindcă sunt gând sau fiindcă sunt/o păşune caldă pentru visul tău flămând?". Totodată, ea rămâne o entitate manifestată pe jumătate, nu se dezvăluie niciodată pe de-a-ntregul, potenţând misterul fiinţei promovat de Lucian Blaga în întreaga sa operă. Astfel, Nona poartă/este „Flacără în cojoc şi mister în opinci"

Pe lângă faptul că ea vine să tulbure minţile şi fiinţa Popii la propriu, Nona anunţă zorii unei alte ordini religioase a lumii. Astfel, ea este mesagerul lutheranismului care tocmai se anunţa în secolul al XVI-lea în Ardeal şi menirea ei este să-l convingă pe Popa să adopte la rândul lui revigorarea la nivel spiritual şi, mai ales, promovarea lutheranismului în rândul credincioşilor. Eugen Todoran abordează problema religioasă din drama *Tulburarea apelor*, oferind explicaţii de ordin spiritual cu privire la esenţa protestantismului, al cărui mesager este Nona şi la care aspiră şi preotul ortodox din piesă : „În istoria religiilor, protestantismul a însemnat un moment de criză a conştiinţei umane, într-o epocă de emancipare spirituală când omul, deşi simţea nevoia eliberării lui depline de orice putere supranaturală, n-avea încă o explicaţie absolută a modalităţii de substituire reală a divinităţii cu propriile lui forţe (…). Încercarea de a cuprinde nemărginitul prin puterile mărginite ale omului ajunge deci, în protestantism, să identifice sentimentul nemărginitului cu nemărginirea proprie a sentimentului, ceea ce într-o viziune religioasă lasă deschisă calea spre cea mai adâncă necredinţă faţă de

„Philologica Jassyensia", An III, Nr. 1, 2007, p. 35-38

BDD-A806 © 2007 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:56:19 UTC)

Dumnezeu şi revelaţia sa, apărată de biserică. În aceasta constă, în protestantism, singularizarea omului până la tragic, suferinţa tragică a depărtării, care îl transfigurează ca de un vis de dincolo de lume, cum spunea Lucian Blaga" (Todoran 1985 : 145). Aceasta este şi suferinţa preotului din dramă, el fiind pus să aleagă între tradiţia unei religii îndepărtate de om şi atracţia faţă de o religie care mai degrabă trimite la misterul şi magia credinţei pierdute a umanităţii decât la eliberarea sufletului. Natura Nonei este aici polivalentă : ea vine trimisă de reprezentanţii lutheranismului (Alchimistul Wolf, Doctor universalis, Maler), fără a se identifica cu aceştia sau cu religia lor. Aparent, histrionismul ei se reduce la a-l atrage pe Popă de partea noului curent religios al vremii dar, de fapt, ea încearcă să-l direcţioneze către o altă religie, panteismul magic propovăduit de Moşneag.

Poate cea mai discutată problemă a acestei drame este până la urmă statutul Nonei de mesager, înger şi analogia cu paragraful din Biblie, Evanghelia după Ioan, la care textul face trimitere directă, începând chiar din titlu. Majoritatea criticilor citează pasajul biblic doar fragmentar, neaplicând ceea ce în analiza Scripturilor se numeşte principiul contextualităţii. Iată pasajul citat : „În Ierusalim, lângă Poarta Oilor, este o scăldătoare, numită pe evreieşte Betezda, având cinci pridvoare. În acelea zăcea o mulţime de bolnavi : orbi, şchiopi, uscaţi, aşteptând mişcarea apei. Căci un înger al Domnului se pogora, din când în când, în scăldătoare şi tulbura apa;" (Ioan : 5, 1-4). Lucian Bâgiu, citând pasajul de mai sus, spune următoarele : „Ispita de a te referi la acest pasaj biblic este fermecătoare prin aparenta sa simplicitate. Însă unele neconcordanţe între cele două situaţii umane, biblică şi blagiană, vor conduce în plan artistic, spre finalităţi aparte. Chiar dacă ţăranii transilvăneni vor fi aşteptat pogorârea unui înger al Domnului, fapt deloc reliefat în piesă, unde aşteptarea este frapant individualizată în persoana Popei, oricum nu se poate susţine că aceşti ţărani ar fi suferinzi de asemenea boli flagrante. Nu sunt uscaţi, şchiopi sau orbi în plan spiritual – cel mult rutinaţi în tradiţia ortodoxă – şi deci nu necesită stăruitor şi voluntar o însănătoşire" (Bâgiu 2003 : 26). Eliminând intenţiile de analogie biblică ale dramaturgului, Lucian Bâgiu elimină totodată şi statutul de înger al Nonei. Cu toate acestea, am sugera totuşi o posibilă interpretare a personajului Nona şi în termeni angelici. În primul rând, piesa face trimiteri, deşi aparent simpliste, la pasajul biblic prin sugestiile directe. Nona declară că a venit cu scop angelic : „Să tulbur apele ca îngerul Domnului". Printre personaje apar şi oameni suferinzi precum Şchiopul, Ciungul sau Orbul, ca reprezentanţi direcţi ai unei comunităţi tulburate atât fizic, cât şi spiritual. În al doilea rând, mitul aşteptării, specific textelor biblice cu referire la venirea lui Mesia, este prezent şi în piesă prin starea de tensiune generatoare de tragic. În al treilea rând, neaplicând principiul contextualităţii, riscăm să vedem doar partea goală a paharului, textul biblic fiind trunchiat şi analogia întreruptă. Iată, deci, care este continuarea acestuia, de care depinde, de fapt, şi situarea Nonei ca mesager angelic, eliberator, asemănător entităţii angelice din textul sfânt : „Şi cel ce intra întâi după turburarea apei se făcea sănătos de orice boală era ţinut. Şi era acolo un om care de treizeci şi opt de ani era bolnav. Pe acesta văzându-l Isus zăcând, şi ştiind că este aşa încă de multă vreme, i-a zis : «Vrei să te faci sănătos?». Bolnavul i-a răspuns : «Doamne, om nu am să mă arunce în scăldătoare când se tulbură apa; că, până merg eu, altul se coboară înaintea mea». Isus i-a zis : «Ridică-te, ia-ţi patul şi umblă.» Şi îndată omul s-a făcut sănătos, şi şi-a luat patul, şi umbla" (33, Ioan : 5, 5-9). Analizând cea de-a doua parte a textului

BDD-A806 © 2007 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:56:19 UTC)

biblic, descoperim aici o entitate angelică părtinitoare şi nedreaptă, care îşi distribuie puterile în mod inegal. Pe de altă parte, preluând o idee a lui Andrei Pleşu, natura angelică nu este o natură pur divină, din contră, îngerii acoperă tocmai intervalul, altfel gol, dintre divinitate şi om (Pleşu 2004 : 20-21). Drept urmare, puterea lor, spre deosebire de puterea divină, este o putere limitată, mărginită de însăşi natura esenţei lor. Astfel, Nona, un amestec de divin şi demonic, aminteşte atât de îngerii căzuţi, cât şi de îngerul din pasajul biblic. Ea, asemenea îngerului, nu are decât puterea de a tulbura starea spirituală a preotului, doar incită, fără a-l determina să adopte în totalitate noua religie protestantă. Ea îşi face treaba doar pe jumătate. Pe de altă parte, ar fi destul de naiv din partea noastră să credem că Lucian Blaga, dacă a vrut să facă trimitere la textul biblic, ar fi urmat fidel tiparului Evangheliei, fără a-i schimba structura. Putem să îndrăznim, aşadar, să credem că Nona este un posibil mesager, cu natură dual㠄, dar şi o entitate angelică, aşa cum o înţelegea dramaturgul, mesager al unei religii mistice, asemănătoare celei lui Zamolxe. Este religia propovăduită de Moşneag, care, de fapt, continuă misiunea începută de Nona, şi anume revigorarea spirituală a preotului care îşi asumă credinţa nouă, panteistă : „În lume vreau să mă altoiesc/ pe toate crengile./Paseri răsună/şi paşii mei cântă spre zările ce se desfac./Pe-aici, prin uşa aceasta, ies din mine/ – om fără nume – viu – şi sărac”. Andrei Pleşu mai face următoarea afirmaţie : „Apariţia lui Christos are, între altele, semnificaţia unei masive atenuări a rolului pe care îl au de jucat îngerii în istoria oamenilor. Textele spun, în mod explicit (Efeseni 1, 21; Galateni 3, 25 etc.) că Iisus îşi subordonează cetele îngereşti, preluându-le funcţia. El este, de-acum înainte, marele Mijlocitor între Dumnezeu şi om, El devine interlocutorul ceresc al fiecărui individ şi al fiecărei naţiuni. Christos se manifestă ca un principiu unificator, care pune între paranteze multiplicitatea îngerilor” (Pleşu 2004 : 168). Este şi cazul citatului biblic, dar şi al dramei *Tulburarea apelor*. Întrebarea ar putea fi în acest caz următoarea : dacă Nona este natura angelică, cine este atunci Iisus? Răspunsul este sugerat şi el. Moşneagul, cel care anunţă prezenţa lui Iisus-Pământul este o figură christică sacrificată.

Natura polivalentă a Nonei a generat în timp şi alte analize. De exemplu, prin apariţia ei însoţită de cântec şi exaltare, Nona promovează o imagine dionisiacă, remarcată de criticul Mircea Vaida : „În *Tulburarea apelor*, semnul dionisiac este purtat de Nona – «fiica pământului», ea îl contaminează de morbul păgânesc pe temeinicul preot ortodox. (…) Nona îşi împlineşte poruncile de misionară lutherană dansând şi comportându-se asemenea bacantelor” (Vaida 1975 : 317-318). Bacantă, deci natură magică, are puterea să cheme puterile nevăzute în ajutorul ei, pentru declanşarea unei explozii de eros şi magie : „Învârte-te volbură,/orbeşte călugării./Înalţă-te sfredel/cu turla bisericii./Spre mare, spre soare/vârtej întoarce-te,/prisnel alb de pulbere/poarte-te biciul/şi plesnele vântului./Spulberă iile,/sparge ulcioarele./Treci peste dealuri, mori peste vie – / învârte-te volbură!”. Prin cântec, teatru şi joc, prin erosul şi frumuseţea pe care le emană, prin natura mistică a esenţei ei, Nona se înscrie în linia religioasă a zeului Dionysos, ce promovează tocmai aceste manifestări exuberante şi extatice : „Plenitudine a extazului, a entuziasmului, a posesiunii certe, dar şi fericire adusă de vin, de sărbătoare, de teatru, de plăcerile dragostei, exaltare a vieţii în ceea ce are ea izbitor şi neprevăzut, bucurie a măştilor şi a travestiului, mulţumire a cotidianului, Dionysos le poate aduce pe toate, dacă oamenii şi cetăţile îl acceptă şi-l recunosc. (…) El se străduie să facă a ţâşni în această viaţă şi în această lume multiple chipuri ale Celuilalt. (…)

BDD-A806 © 2007 Institutul de Filologie Română „A. Philippide”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:56:19 UTC)

Dionysos ne învaţă sau ne constrânge a deveni altceva decât ceea ce suntem în mod obişnuit" (Vernant 1995 : 86). Nona provoacă în preot ipostaze ale sinelui pe care el nu le-a cunoscut, îi bea vinul şi viaţa, îl aduce în pragul tragismului şi-l lasă acolo, singur şi năuc, pierdut în faţa magiei ei şi a lumii pe care o respinge.

Destinul Nonei este însă unul nefericit. Ea îşi găseşte sfârşitul în mâinile celor care se opun acestui mod de viaţă plenar şi sieşi satisfăcător, ale pândarilor şi Omului cu cercel, adepţi ai religiei tradiţionale bazată pe piatră şi nu pe suflet şi împlinire. Radu, cel ce relatează sfârşitul Nonei, mărturiseşte că ea a murit tocmai pentru că îşi manifesta bucuria când piatra de temelie a bisericilor era arsă : „«Ce frumos ard bisericile! Ce frumos ard bisericile!» Cerul era roşu şi pe domnişoara Nona au prins-o". Nona se topeşte astfel în flăcările care i-au dat viaţă, se întoarce în lumea nevăzutelor de unde s-a arătat, lăsând totuşi, cel puţin în inima tânărului Radu, imaginea ei de femeie-înger care luminează lumea, invocată la finalul piesei : „Ca să râdă frumos!".

Bibliografie

Bâgiu, Lucian, *Dramaturgia blagiană. Instituirea estetică a absolutului*, Sibiu, Editura Imago, 2003.
Micu, Dumitru, *Lirica lui Lucian Blaga*, Bucureşti, Editura pentru Literatură, 1967.
Pleşu, Andrei, *Despre îngeri*, Bucureşti, Editura Humanitas, 2004.
Todoran, Eugen, *Lucian Blaga. Mitul dramatic*, Timişoara, Editura Facla, 1985.
Vaida, Mircea, *Lucian Blaga. Afinităţi şi izvoare*, Bucureşti, Editura Minerva, 1975.
Vernant, Jean-Pierre, *Mit şi religie în Grecia antică*, vol. 2, Bucureşti, Editura Meridiane, 1995.
Wunenburger, Jean-Jaques, *Filozofia imaginilor*, Iaşi, Polirom, 2004.

Izvoare

Biblia sau Sfânta Scriptură. Ediţie jubiliară a Sfântului Sinod. Tipărită cu binecuvântarea şi prefaţa Prea Fericitului Părinte † Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, Versiune diortosită după Septuaginta, redactată şi adnotată de Bartolomeu Valeriu Anania, Arhiepiscopul Clujului, Bucureşti. Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 2001.
Blaga, Lucian, *Tulburarea apelor* în *Opere*, vol. 4, ediţie îngrijită de Dorli Blaga, Bucureşti, Editura Minerva, 1977.

Nona's Polyvalent Nature in the Drama *Tulburarea apelor* (*The Stirring of Waters*) by Lucian Blaga

Nona, a typical female figure for Lucian Blaga's archetypal feminine structures promoted in his drama, manifests a mixture of divine and diabolic, of angelity and luciferism. She is a stirring agent both within the circle of masculine figures and within the society itself. The present paper aims at depicting and analysing these hypostases Nona takes in the drama.

Universitatea „1 Decembrie 1918", Alba Iulia
România

BDD-A806 © 2007 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:56:19 UTC)